

פרשת בשלה "אמונה וביטחון"

שמות יד:טו

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה מִה-תַּצַּעֵק אֵלַי דְּבַר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ:

רש"י

מה תצעק אלי - למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקדוש ברוך הוא לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתובין בצרה. דבר אחר מה תצעק אלי עליי הדבר תלוי ולא עליך, כמו שנאמר להלך (ישעיה מה יא) על בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני ישראל ויסעו - אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים:

רמב"ן

...ורבותינו אמרו (מכילתא כאן) שהיה משה צועק ומתפלל, והוא הנכון; כי לא ידע מה יעשה, ואף על פי שאמר לו השם ואכבדה בפרעה, הוא לא היה יודע איך יתנהג, כי הוא על שפת הים והשונא רודף ומשיג, והיה מתפלל שיורנו ה' דרך יבחר. וזה טעם מה תצעק אלי, שהיית צריך לשאל מה תעשה ואין לך צורך לצעוק, כי כבר הודעתך ואכבדה בפרעה, ולא סיפר הכתוב צעקת משה, כי הוא בכלל ישראל:

אברבנאל

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו' עד אז ישיר משה. כתבו המפרשי' שהיה משה צועק לשם ית' שיושיע את עמו מיד המצריים ואם לא נזכרה בכתוב צעקתו ואינו נכון בעיני כי כבר אמר לו השם וחזקתי את לב פרעה ורדף ואכבדה ולמה זה אם כן יצעק אבל ענין הכתוב הוא שאמר לו השם משה אין לנו עתה פנאי לשמוע תלונות בני ישראל ולא להשיב עליהם בעבור כבודי ולהוכיחם כי צדיק הוא ה' אל אמונה ואין עול כמו שהיה משה משיבם על תרעומותיהם וזהו מה תצעק אלי רוצה לומר למה אתה צועק ומרים קולות בעבורי בהתוכחך עמם ובאמרך התיצבו וראו שבעבור זה אינם נוסעים דבר אל בני ישראל ויסעו ולא יתיצבו עוד שמה כי עת האסף המקנה ולא עת דברים.

נפש החיים - שער א - פרק ט

אמנם הענין כמ"ש. שהתחברותו ית' כביכול להעולמות והכחות כולם וכל סדריה' והתקשרו. וכן כל סדרי הנהגתו ית' אתנו. הוא כפי שיעור התנועה וההתעוררות המגיע אליהם ממעשינו למטה. וכפי זה השיעור משתלשל ונמשך גם אלינו למטה פנים שוחקות ומוסברות. לכן גם הכרוב שרמז עליו ית' ש' היו ג"כ צריכים להעמידו מצודד מעט.

כפי שיעור הצדוד של הכרוב שרומז עלינו מזה הטעם:

ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל דבדידהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא. מעוצם בטחונם שודאי יקרע לפניהם. אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה. שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם:

אור החיים

...אכן יתבאר הענין על פי מאמרם ז"ל (שמות רבה פכ"א) שישראל היו נתונים בדין מה אלו אף אלו, ודבר ידוע הוא כי כח הרחמים הוא מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה יוסיפו כח במדת הרחמים ולהיפך ב"מ ימעיטו הכח, והוא אומרו (דברים לב יח) צור ילדך תשי, והנה לצד שראה אל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מדת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כנזכר, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת מה תצעק אלי פירוש כי אין הדבר תלוי בידי הגם שאני חפץ עשות נס כיון שהם אינם ראויים מדת הדין מונעת ואין כח ברחמים כנגד מדת הדין המונעת, ואמר אליו דבר אל בני ישראל פירוש זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם ויסעו אל הים קודם שיחלק על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס ובאמצעות זה תתגבר הרחמים ואתה הרם את מטך פירוש באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה. ותמצא שכן היה וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב ונכנס עד גרונו ולא נבקע הים עד שאמר כי באו מים עד נפש כמאמרם ז"ל (סוטה ל"ז א) ובזה נתישבו הכתובים על נכון. ונראה לי לומר כי רשם ה' לומר להם טעם תגבורת הדין עליהם לצד שהם המעיטו בלבם האמונה ואמרו הלא טוב לנו את עבוד מצרים לזה צוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף. גם בזה רמזם לדעת הסובב תגבורת הדין מחדש:

הרב יעקב מידן

מסדר חלוקת התפקידים נראה שעל בני ישראל להתחיל כנסיעתם עוד לפני שהים נבקע. בפשטות עולה מכאן, שהיה עליהם להיכנס עם נשיהם, טפם, בהמתם ורכושם אל תוך המים, ורק אחר כך יבקע משה את הים. מה טיב סדר אירועים זה, הנוגד לכאורה את ההיגיון?

נראה שטיבו של נס בקיעת הים דרש מבני ישראל למצות תחילה את כל יכולתם להימלט מן המצרים. לתוך הים – המצרים יתקשו לרדוף אחריהם. רק לאחר שימצו את כל יכולתם שלהם להימלט מן המצרים, יפעיל הקדוש ברוך הוא את ידו החזקה וישנה את סדרי הטבע ויציל את עמו מידי הים ומידי רודפיו. מכאן נוכל גם אנו ללמוד, שאין ראוי לצעוק אל הקדוש ברוך הוא ולדרוש את

התערבותו המיידית, עד שלא מיצה האדם את כל יכולתו לפתור בכוחותיו שלו את הבעיה. כך נהג גם אברהם לפי המדרש תנחומא שהובא לעיל. הוא לא פנה אל הקדוש ברוך הוא שיעזרו, עד שלא הגיעו המים עד לצווארו.

זאת ועוד: המעשה הזר והמוזר של הכניסה אל תוך הים עם הטף והרכוש הביע גם לעיני המצרים המשתאים את נכונותם של ישראל לעשות הכול, ובלבד שלא יחזרו אל שעבוד מצרים. הוא הביע גם מידת אמונה כלתי מסויגת בצו ה' ומידת ביטחון גדולה מאין כמותה בכך שהקדוש ברוך הוא יושיעם.

את המעשה הגדול הזה תלו חז"ל בראש ובראשונה באיש אחד – נחשון בן עמינדב, לימים נשיא שבט יהודה.

אמר לו רבי יהודה: לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה (סוטה לו ע"א).

הקטרוג שהללו והללו עובדי ע"ז, אך הגאולה היתה מכח ההבטחה שהקב"ה הבטיח לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, משא"כ הגילוי הגדול של קריעת ים סוף, שעליו לא היתה הבטחה והוא מכוחם של ישראל, לכך אמר לו מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, שישאל יגלו את בטחונם בהשי"ת ויקפצו לתוך הים בכח הבטחון, ועי"ז ימשיכו את הישועה ואת הגילוי של קרי"ס. והתורה הק' היא נצחית ומלמדת בזה הן לאיש הפרטי והן לכללות ישראל, שגם במצב של אלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, עדיין יש עצה בכח הבטחון ששום קטרוג אינו יכול לעכב בעדו.

ובתוספת ביאור יל"ב אומרו מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, דהנה קודם לכן כתיב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם, ואחז"ל שראו את שרו של מצרים וכל מרכבת הטומאה, ולכן נתייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'. ומשה אמר אל העם אל תיראו התייצבו וראו את ישועת ה'. התייצבו היינו עמדו על מקומכם, שהרי בזכות אמונה נגאלו אבותינו ממצרים, ואמר להם משה שימשיכו לעמוד בכח זה של אמונה ויראו את ישועת ה'. אכן הקב"ה אמר לו מה תצעק אלי וגו', במצב כזה לא די בכך שיתיצבו על מעמדם, אלא דבר אל בני ישראל ויסעו, שיקפצו לתוך הים מתוך בטחון בישועת ה', כי בעת שנעמד ומתגבר כח על טבעי כנגד זה צריכה להיות ג"כ פעולה בכח על טבעי להמשיך הישועה, בעת כזאת לא מועילה הדרך הרגילה של תפילות

וכן מצינו בכל הנסים שעשה הקב"ה עם ישראל למעלה מן הטבע, שישאל המשיכו אותם ע"י פעולה שלמעלה מן הטבע. בנס פורים היו אמנם דברי הצומות וזעקותם, אך עיקר ההצלה היתה ע"י המסירות נפש של מרדכי, כדכ' ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, שאף שבודאי ידע גודל הסכנה בדבר אך היה לו בטחון גמור שרוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, וכמ"כ אסתר הלכה למלך במסירות

נפש כאומרה וכאשר אבדתי אבדתי, ובכח זה המשיכו את הנס ושברו את קליפת הטומאה של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וכן בנס חנוכה, היו החשמונאים מתי מעט ויצאו להילחם כנגד הממלכה האדירה של יון, כשכל נשקם היחידי הוא כח הבטחון, כמש"כ המגן אברהם (או"ח רצ"ה) בשם התשב"ץ, שבצאתם למלחמה אמרו מזמור יושב בסתר שהוא מזמור הבטחון, אומר לה' מחסי ומצודתי אלקי אבטח בו, ובכח זה הוא יצילך מפח יקוש וגו' יפול מצדך אלף ורבעה מימינך על שחל ופתן תדרוך וגו' הכל מכח שאומר לה' מחסי בפועל. לא בטחון בשב ואל תעשה אלא יצאו למלחמה בפועל לגודל בטחונם, שלא יצאו על מנת ליהרג אלא מתוך בטחונם בישועת ה'.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. המפרשים הקשו על אומרו מה תצעק אלי, וכי מה יש ליהודי לעשות כשהוא במצוקה כזו כמו שהיו ישראל על הים, אם לא לצעוק אל השי"ת, כמאה"כ מן המיצר קראתי י', ומדוע אמר לו הקב"ה מה תצעק אלי. והרי ביציאת מצרים עצמה כל האתחלתא דגאולה היתה מכח ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קולנו, ומדוע כאן נאמר מה תצעק אלי. והארה"ח הק' מבאר בזה כי מדת הדין הלוא קטרגה הללו והללו עובדי ע"ז, ולא היה די בכח הרחמים לדהות את הקטרוג. וזה אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי, שאם כי חפץ אני לעזור לישראל ולעשות להם הנס, אך כיון שאינם ראויים לא די בצעקה כנגד מדת הדין המונעת. ואמר אליו דבר אל בני" ויסעו פי' זאת העצה היעוצה לישראל, שיתעצמו באמונה בכל לבם ויסעו אל הים קודם שיחלק על סמך הבטחון כי אני עושה להם נס, ובכח האמונה והבטחון הזה יתגבר כח הרחמים להמשיך את הנס הגדול של קריעת ים סוף.

והענין בזה דהנה יש זמנים שהם בכחי' שתם תפלתי (איכה ג), שהתפילות מעוכבות מלעלות למעלה, וכמאה"כ א' אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. אך יש כח ששום קטרוג אינו עומד בפניו והוא כח הבטחון, כאשר יהודי בוטח ברתמי שמים שלמרות גודל הקטרוג ירחמנו הקב"ה כרחם אב על בנים, כח הבטחון הזה עומד בכל המצבים. והוא ע"ד דאיתא במדרש שוח"ט (תהלים כה) עה"פ אלקי בך בטחתי אל אבושה, מעשה באכנסאי שבא לעיר המלך ולן בחוץ, מצאווה שומרי המלך ובקשו להכותו, אמר להם אל תכוני שמבני בית המלך אני, המתינו עד אור הבוקר והוליכוהו לפני המלך, אמר לו המלך מכיר אתה אותי אמר לו לאו, ואם כן האיך אתה בן ביתי, אמר לו איני בן ביתך אלא בטחתי בחסדך שאם אומר שמבני בית המלך אני

תרחם עלי, אמר להם המלך הואיל ובי בטח הניחו לו, כך אמר דוד אלקי בך בטחתי אל אבושה, ע"כ. וכן מצינו באסתר המלכה שאע"פ שנסתלקה הימנה שכינה החזיקה בכח הבטחון, ואף אחרי שאלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, הרי בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו בך בטחו ולא בושו, ועי"ז המשיכה את הנס והישועה. וזה שאמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי, דאמנם גאולת מצרים היתה ע"י ונצעק אל ה' אלקי אבותינו, אף שגם שם היה

מתוך ענינא דיומא עמדנו על חידוש נפלא
 כי יש אשר דוקא ריבוי התפלה יגרום מניעה למלוי משאלות הלכ
 של תפלה זו. בחז"ל פירשו דמענת, "מה תצעק אלי" שנאמרה למשה
 על הים היינו למה אתה טאריך בתפלה. והוכיח מזה מאור עינינו
 המהר"ל דבאמצע התפלה לא היה נענה, ולכן היו תובעים אותו
 שיסיים תפלתו בכדי שיוכל להיות נענה. וחידוש זה טעון ביאור
 דהרי אם היה מסיים את תפלתו היה ראוי ליענות, מה עיכוב יש
 כאן אם עדיין עומד הוא בתפלה. ונימוקם של דברים למדנו מדברי
 חז"ל, שעל מצב ישראל על הים שאלו במדרש, ולמה עשה הקב"ה
 להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתם. אמר ריב"ל למה"ד
 למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה ממך
 הצילני מיד הלסטים שמע המלך והצילה. לאחר ימים בקש לישא
 אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה. מה עשה
 המלך גירה בה הליסטים כדי שתצעוק וישמע המלך כיון שבאו עליה
 הליסטים התחילה צועקת למלך אמר לה המלך לכך הייתי מתאוה
 לשמוע קולך. וחזינו מזה שאין התפלה באה משום הצרה אלא
 דהצרה באה משום התפלה. וממילא נמצא דכאמצע התפלה אי
 אפשר להיות נענה דבאופן זה הרי תהיה הישועה הפסקת התפלה.
 ומאחרי דהצרה לא באה אלא בכדי לשמוע קולם של ישראל הרי מובן
 היא דאי אפשר לה לישועה שתבא בזמן שהיא תהא הגורמת להפסקתו
 של הקול הזה. ומכיון שרצון השם היה בישועתם של ישראל לכן
 באה התביעה של "מה תצעק אלי", למה אתה טאריך בתפלה. וזה
 ענין נפלא בכיבור מעלתה של תפלה קצרה. מפני שטמרת הבקשה
 אינה מלוי הבקשה אלא שהתכלית היא עצם הבקשה. ולכן אין
 להפסיק את הבקשה אפילו על ידי מלוי הבקשה עצמה.

וממשיכים אנו את הקו הלאה, גם לאחר שהתרחש הנס
 והנפש אומרת שירה על מילוי משאלות הלב של תפלה, אין הנפש
 מתדבקת בהשגת המבוקש על ידי התפלה, אלא שמתרפקת היא הנפש
 על תנועת ההתקרבות הגנוזה בהאזנה לתפלה, ורק שההוכחה
 להאזנה זו היא השגת המבוקש ע"י התפלה. בנוהג שבעולם אדם
 אומר הנני שמח כי בודאי תתמלא בקשתי, וההוכחה לזה היא כי
 הטא אזנו לי. ולעומת זאת אומרת הנפש בשירתה לאלקים, מתרוננת
 אני כי הטא אזנו לי, וההוכחה לזה כי נתמלאה בקשתי.